

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНЕ ІЗ ДОМАШНІМ НАСИЛЬСТВОМ, ЯК ФОРМА КАТУВАННЯ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ЗАБОРОНА У СВІТЛІ ПРАКТИКИ ЄСПЛ

CRIMINAL OFFENSE RELATING TO DOMESTIC VIOLENCE AS A FORM OF TORTURE: CRIMINAL LEGAL PROHIBITION IN THE LIGHT OF ECtHR PRACTICE

Таволжанська Ю.С., к.ю.н.,
асистентка кафедри кримінального права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена проблематиці кримінального правопорушення, пов'язаного із домашнім насильством, як формі катування. Проаналізовано зміни, внесені до Кримінального Кодексу України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами; правові висновки Верховного Суду, сформульовані у справах щодо домашнього насильства; практику ЄСПЛ та національну судову практику за зазначеною категорією справ. Наголошено на схвальності кроку законодавця до встановлення заборони кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством (з огляду на необхідність виконання Україною позитивних зобов'язань за Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод). Надано визначення понять «домашнє насильство» та «кримінальне правопорушення, пов'язане із домашнім насильством». Сформульовано правила кваліфікації кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством. Підкреслено, що в основу цих правил покладено врахування не тільки ознак кримінальних правопорушень, але й – законодавчої оцінки ступеня суспільної небезпечності цих діянь. Наведено правила кваліфікації катування, пов'язаного із домашнім насильством. Зазначено, що у переважній більшості випадків при розгляді справ, пов'язаних із домашнім насильством, ЄСПЛ надає оцінку діям держави (щодо захисту жертви домашнього насильства) з позиції дотримання нею позитивних (процесуальних) зобов'язань за ст. 3 Конвенції. Проте і така практика Суду становить інтерес для матеріально-правового аспекту заборони кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством. Адже дозволяє зрозуміти, як національні органи встановлюють ознаки цих кримінальних правопорушень, кваліфікують їх і яку оцінку цьому надає ЄСПЛ. Резюмовано, що у світлі ст. 3 Конвенції залежно від варіативності реалізації кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством, вони можуть становити як катування, так і нелюдське поводження чи покарання або поводження чи покарання, що принижує гідність. Зазначено, що правозастосовча оцінка кримінального правопорушення, пов'язаного із домашнім насильством, крізь призму градації жорстокого поводження за ст. 3 Конвенції може сприяти якнайкращому розумінню суспільної небезпечності вчиненого та обумовлювати правильність кваліфікації діяння відповідно до положень національного законодавства.

Ключові слова: кримінальне правопорушення, пов'язане із домашнім насильством, домашнє насильство, катування, нелюдське поводження і покарання, поводження і покарання, що принижує гідність.

The article is devoted to the problem of criminal offenses related to domestic violence as a form of torture. The changes made to the Criminal Code of Ukraine in order to implement the provisions of the Council of Europe Convention preventing and combating violence against women and domestic violence were analyzed; legal opinions of the Supreme Court formulated in domestic violence cases; ECtHR practice and national judicial practice for the specified category of cases. The approval of the legislator's step to prohibit criminal offenses related to domestic violence is emphasized (given the need for Ukraine to fulfill its positive obligations under the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms). Definitions of "domestic violence" and "criminal offense related to domestic violence" are provided. The rules for qualifying criminal offenses related to domestic violence have been formulated. It is emphasized that these rules are based on taking into account not only the signs of criminal offenses, but also the legislative assessment of the degree of social danger of these acts. Rules for the qualification of torture related to domestic violence are provided. It is noted that in the vast majority of cases when considering cases related to domestic violence, the ECtHR evaluates the actions of the state (regarding the protection of the victim of domestic violence) from the standpoint of its compliance with positive (procedural) obligations under Art. 3 of the Convention. However, this practice of the Court is of interest for the material and legal aspect of the prohibition of criminal offenses related to domestic violence. After all, it allows us to understand how national authorities establish the signs of these criminal offenses, qualify them and what assessment the ECtHR gives to this. It is summarized that in the light of Art. 3 of the Convention, depending on the variability of the implementation of criminal offenses related to domestic violence, they can constitute both torture and inhuman treatment or punishment or degrading treatment or punishment. It is noted that the law enforcement assessment of a criminal offense related to domestic violence through the prism of gradation of cruel treatment under Art. 3 of the Convention can contribute to the best possible understanding of the public danger of the act and determine the correctness of the qualification of the act in accordance with the provisions of national legislation.

Key words: criminal offense related to domestic violence, domestic violence, torture, inhuman treatment and punishment, degrading treatment and punishment.

Постановка проблеми. Стаття 3 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (далі – Конвенція) встановлює заборону трьох форм поганого поводження і покарання: катування, нелюдське поводження або покарання, поводження чи покарання, що принижує гідність. Саме за цією класифікацією ЄСПЛ оцінює будь-яке жорстоке поводження або покарання. У світлі Конвенції побої, тілесні ушкодження, зґвалтування, тощо завжди становлять одну з трьох заборонених форм поводження чи покарання. У той же час за КК України вони можуть вимагати кваліфікації відповідно до декількох норм про кримінальну відповідальність (за сукупністю кримінальних правопорушень). Зокрема, саме у такому контексті йдеться про надання правової оцінки зґвалтуванню катівника Як відомо, ЄСПЛ розглядає сексуальну атаку із пене-трацією як форму катування, а національний правозасто-

сувач за наявності до того підстав кваліфікує зґвалтування катівника за ст.ст. 127, 152 КК України [16, 17]. У цій площині постає питання щодо правової оцінки кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством, як форми катування (як у світлі Конвенції, так і з позицій національного законодавства). Тож віднаходження відповіді на це питання і становитиме мету нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема тика домашнього насильства перебуває у полі зору таких вчених, як А. Вознюк, Н. Гнатюк, О. Гумін, А. Запорожець, А. Йосипів, О. Дудоров, М. Хавронюк та ін. Увагу питанням, пов'язаним із наданням кримінально-правової характеристики катуванню, приділяють С. Багіров, В. Бояров, Л. Брич, Д. Булда, В. Векленко, М. Галукова, В. Гацелюк, А. Данилевський, О. Джуджа, Л. Дорош, О. Житний, В. Кончаковська, П. Кривошеїн, В. Навроцький,

В. Павликівський, Ю. Поліщук, А. Савченко, Л. Скрекля, С. Фесенко, С. Хилок, В. Хомич, С. Яценко та ін.

Виклад основного матеріалу. Важливим кроком на шляху запобігання кримінальним правопорушенням, пов'язаним із домашнім насильством, стало прийняття Закону України № 2227-VIII від 06.12.2017 «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» [14]. Цим законом було викладено п. 6 ч. 1 ст. 67 КК України у новій редакції зі вказівкою, зокрема, на вчинення діяння щодо малолітньої дитини або у присутності дитини. До того ж, згаданим нормативно-правовим актом було доповнено ч. 1 ст. 67 КК України п. 6¹, яким передбачено обставину, що обтяжує покарання – вчинення діяння щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах. Особливо слід сказати про те, що КК України було доповнено ст. 126¹, якою закріплено норму про кримінальну відповідальність за домашнє насильство, тобто умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи. Насамкінець, названим законом було викладено ст. 152 «Згвалтування» та ст. 153 «Сексуальне насильство» КК України у новій редакції із закріпленням кваліфікуючої ознаки вчинення таких діянь щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах.

Доцільність прийняття цього закону не викликає сумнівів, адже проблема запобігання кримінальним правопорушенням, пов'язаним із домашнім насильством, є доволі гострою для України. Навпаки відсутність кримінально-правових засобів протидії цим діянням становить порушення позитивних зобов'язань держави за Конвенцією. Зокрема, у рішенні від 28.05.2013 по справі «Eremia v. The Republic of Moldova» ЄСПЛ зазначив, що ст. 1 Конвенції в сукупності зі ст. 3 накладає на держави позитивні зобов'язання щодо забезпечення захисту осіб, які перебувають під їх юрисдикцією, від усіх форм жорстокого поводження, заборонених ст. 3, у тому числі там, де таке звернення здійснюється приватними особами (§ 49) [3]. Ці позитивні зобов'язання, які взаємопов'язані, включають: а) обов'язок встановити та застосовувати на практиці відповідну до вимог правову базу, що забезпечує захист від жорстокого поводження з боку приватних осіб; б) зобов'язання вжити обґрунтованих заходів, які можна було б очікувати, щоб уникнути реального та негайного ризику жорстокого поводження, про що влада знала або мала знати; і в) обов'язок провести ефективне розслідування, коли було висунуто аргументовану претензію на жорстоке поводження (§ 62 рішення ЄСПЛ від 26.05.2020 по справі «Munteanu v. The Republic of Moldova») [7].

Доповнення системи норм КК України нормами спрямованими на запобігання кримінальним правопорушенням, пов'язаним із домашнім насильством, обумовило постановою питання щодо правил кваліфікації цих діянь. Нагадаємо, Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07 грудня 2017 р. № 2229-VIII визначає домашнє насильство як діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не

перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [15]. Тож, вочевидь, поняття «кримінальнє правопорушення, пов'язане з домашнім насильством» не може зводитися виключно до ознак кримінального правопорушення, передбаченого ст. 126¹ КК України. Слід погодитися із позицією Верховного Суду, викладеною у Постанові від 12 лютого 2020 р. по справі 453/225/19, стосовно того, що поняття «кримінальнє правопорушення, пов'язане із домашнім насильством» є ширшим за поняття «домашнє насильство» за ст. 126¹ КК України і може полягати не лише у вчиненні цього кримінального правопорушення, а й інших суспільно небезпечних діянь, які мають ознаки домашнього насильства. Поняття «кримінальнє правопорушення, пов'язане із домашнім насильством» не є відсилочним, у розумінні законодавця має комплексний характер й регламентується у різних сферах суспільних відносин. Тому при встановленні змісту згаданого поняття слід виходити з конкретних фактичних обставин справи, а не тільки з кваліфікації дій винного. «Кримінальним правопорушенням, пов'язаним із домашнім насильством» слід вважати будь-яке кримінальнє правопорушення, обставини вчинення якого містять хоча б один із елементів, наведених у ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07 грудня 2017 р. № 2229-VIII незалежно від того, чи вказано їх у відповідній статті (частині статті) КК України як ознаки основного або кваліфікованого складу злочину [10]. Зауважимо, що Верховний Суд уважавши до проблематики кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством, і дотепер сформулював вже низку правових висновків із розв'язання питань, що постають у цій площині (Постанови Верховного Суду від 17 червня 2021 р. по справі 717/764/20 [11], від 21 грудня 2021 р. по справі 236/2450/20 [12], від 14 червня 2022 р. по справі 585/3184/20 [13]).

«Кримінальнє правопорушення, пов'язане із домашнім насильством» охоплює випадки вчинення власне домашнього насильства (ст. 126¹ КК України), вчинення кримінальних правопорушень за наявності кваліфікуючої ознаки «щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах» (ч. 2 ст. 152, ч. 2 ст. 153 КК України), вчинення кримінальних правопорушень за обставини «присутності дитини», «щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах» (п.п. 6, 6¹ ч. 1 ст. 67 КК України).

У частині кваліфікації кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством, зазначимо наступне. За наявності ознак складу домашнього насильства, вчиненого діянням, що підпадає під ознаки іншого складу кримінального правопорушення, питання про кваліфікацію вчиненого слід вирішувати з урахуванням законодавчої оцінки ступеня суспільної небезпечності вчиненого. Якщо діяння, що підпадає під ознаки іншого складу кримінального правопорушення, карається менш суворо, ніж домашнє насильство, або покарання за обидва кримінальні правопорушення є однаковими за суворістю, кваліфікувати вчинене слід за ст. 126¹ КК України (наприклад, у разі вчинення домашнього насильства шляхом умисного завдання удару, побоїв або вчинення інших насильницьких дій, які завдали фізичного болю і не спричинили тілесних ушкоджень, вчинене слід кваліфікувати за ст. 126¹ КК України). У разі ж, коли діяння, що підпадає під ознаки іншого складу кримінального правопорушення, карається більш суворо, ніж домашнє насильство, вчинене має кваліфікуватися за сукупністю кримінальних правопорушень (наприклад, у разі вчинення домашнього насильства із

заподіянням середньої тяжкості тілесного ушкодження діяння слід кваліфікувати за ст. 122, 126¹ КК України).

Іншою є ситуація, за якої кримінальне правопорушення не містить усіх ознак складу домашнього насильства, але вчинено за обставин, за яких кримінальне правопорушення визнається пов'язаним із домашнім насильством. У такому разі вчинене кваліфікується за відповідною статтею КК України, що передбачає відповідальність за вчинене, із урахуванням при призначенні покарання п. 6 та (або) п. 6¹ ч. 1 ст. 67 КК України (наприклад, одноразове нанесення удару подружжю кваліфікується за ч. 1 ст. 126 КК України за призначення покарання із урахуванням п. 6¹ ч. 1 ст. 67 КК України).

Виходячи з цього, катування, що пов'язано із домашнім насильством, має кваліфікуватися або за сукупністю кримінальних правопорушень (за ст.ст. 126¹, 127 КК України – у разі наявності ознак складу домашнього насильства і складу катування), або за ст. 127 КК України із призначенням покарання із урахуванням п. 6 та (або) п. 6¹ ч. 1 ст. 67 КК України (за наявності ознак складу катування, відсутності усіх ознак складу домашнього насильства, але наявності елементів, наведених у ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07 грудня 2017 р. № 2229-VIII).

Чи знає національна практика випадки вчинення катування, пов'язаного із домашнім насильством? Безумовно. Ще до внесення змін до КК України Законом України № 2227-VIII від 06.12.2017 судді мали справу із наданням правової оцінки випадкам домашнього насильства. Зокрема, Ухвалою Апеляційного суду Хмельницької області від 29.05.2015 по справі 686/23492/14-к було встановлено, що винний близько 22 години вечора за місцем свого тимчасового проживання з метою примусити свого неповнолітнього пасинка зізнатися у вчиненні крадіжки коштів наніс останньому один удар стопою ноги у спину. Далі зв'язав потерпілому обидві руки мотузкою, підняв його руки догори та, перекинувши мотузку через двері, підвісив малолітнього на дверях. Після цього заткнув йому рот ганчіркою – кляпом та почав наносити удари металевитою палицею по різним частинам тіла. Після низки ударів витягнув ганчірку – кляп із рота потерпілого та запитував «де поділися коштів?». Малолітній намагався пояснити, куди він витратив частину грошей. Така відповідь не задовольняла винного, тому він, запхнувши кляп до рота, продовжував наносити удари палицею по тілу пасинка. Наступного дня близько 08 години ранку, розбудивши малолітнього, винний знову зв'язав йому обидві руки мотузкою, підняв його руки догори та підвісив малолітнього на дверях. Заткнувши пасинку рот ганчіркою, почав наносити йому удари по різним частинам тіла. Після чого наніс один удар цеглиною в потилицю голови малолітнього і залишив цеглину на потилиці з тією метою, якщо цеглина впаде, то винний буде ще сильніше наносити удари металевитою палицею. Залишивши пасинка висіти на дверях із цеглиною на потилиці, винний вийшов на вулицю. Повернувшись, виявив, що цеглина впала на підлогу, тому продовжив наносити удари по різним частинам тіла пасинка [18]. Діяння було кваліфіковано за ч. 1 ст. 127 КК України. Вочевидь, наразі з урахуванням внесених змін до КК акцент домашнього насильства був би врахований за вищенаведеними правилами кваліфікації.

Щодо практики ЄСПЛ зауважимо, що у переважній більшості випадків, оскільки йдеться про оцінку дій держави щодо захисту жертв домашнього насильства, ст. 3 розглядається у процесуальному аспекті. Так, у рішенні від 15.09.2009 по справі «E.S. and others v. Slovakia» йшлося про жорстоке поводження чоловіка із дружиною та трьома дітьми та сексуальне насильство щодо однієї із його доньок (§ 6, 8, 15, 43). У зв'язку з відсутністю протягом декількох років ефективних заходів правового захисту жертв домашнього насильства ЄСПЛ

констатував порушення ст. 3 Конвенції (§ 43) [4]. Аналогічною є позиція Суду у рішенні від 28.05.2013 по справі «Eremia v. The Republic of Moldova». Заявниця скаржилася на напади щодо себе та двох доньок з боку чоловіка, який не зазнавав обмежень з боку держави через прикриття статусом працівника правоохоронного органу. І хоча влада не була повністю пасивною у цій справі, вжиті нею заходи були неефективними. Жінка продовжувала залишатися без належного захисту (§ 62), а її доньки були свідками нападу на матір (§ 67) і вимушено зазнавали словесних образ батька (§ 70) [3]. ЄСПЛ визнав порушення ст. 3 щодо жінки з огляду на неефективність її захисту (§ 66) [3]. Не ставлячи за мету аналіз кожної справи, яких, на жаль, значна кількість за фактами домашнього насильства, наведемо лише декілька прикладів, подібних тим, що зазначені вище. У рішенні по справі від 16.07.2013 по справі «Mudric v. The Republic of Moldova» Суд підкреслив, що спосіб, у який влада розглянула справу щодо домашнього насильства, зокрема, тривалі та незрозумілі затримки у виконанні судових приписів про захист та направленні абьюзера на обов'язкове лікування, означало невиконання позитивних зобов'язань за ст. 3 Конвенції (§ 55) [6]. Така ж позиція викладена й у рішенні від 26.05.2020 по справі «Munteanu v. The Republic of Moldova». Влада зробила дуже мало для ефективного захисту заявників від постійного ризику насильства, що стає все зрозумілішим після кожного випадку жорстокого поводження та порушення приписів про захист. Органи влади не виконали належним чином своє позитивне зобов'язання запобігти реальній та безпосередній загрозі домашнього насильства проти заявників. Відповідно, у цій справі було порушено ст. 3 Конвенції (§ 73, 74) [7]. З огляду на те, як органи влади розглядали справу, зокрема, на те, що органи влади знали про ризик подальшого домашнього насильства з боку винного та виявили неспроможність застосувати щодо нього ефективні заходи протягом кількох місяців, Суд вважає, що держава не виконала позитивні зобов'язання за ст. 3 Конвенції (§ 49 рішення від 28.01.2014 по справі «T.M. and C.M. v. The Republic of Moldova») [9].

По окремих справах Суд опускає питання аналізу домашнього насильства в контексті ст. 3 і зосереджує увагу на ст. 8 Конвенції. Наприклад, у рішенні від 14.10.2010 по справі «A. v. Croatia» ЄСПЛ встановив, що жінка тривалий час зазнавала загроз її фізичній цілісності і фактично декілька разів ставала жертвою фізичного нападу з боку колишнього чоловіка, який страждав на психічний розлад (§ 59) [1]. Національна влада не здійснила заходів, призначених національними судами, спрямованих, з одного боку, на лікування психічного стану абьюзера, який, як видається, був корінням його насильницької поведінки, а з іншого боку – на забезпечення заявниці захистом від подальшого насильства. З огляду на це ЄСПЛ зробив висновок щодо порушення ст. 8 Конвенції, а ст.ст. 2, 3 визнав такими, що не потребують самостійного розгляду у цій справі (§ 79, 80) [1].

Розгляд Судом справ щодо домашнього насильства в контексті виконання державою процесуальних обов'язків із ефективного захисту і розслідування цих правопорушень відкриває можливість для розуміння того, як національні органи встановлюють ознаки кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством, кваліфікують ці діяння і яку оцінку цьому надає ЄСПЛ. Не виключаємо, що з поміж сотні рішень ЄСПЛ вже існує чи може з'явитися рішення Суду, в якому (буде) встановлено, що суспільна небезпечність кримінального правопорушення, пов'язаного із домашнім насильством, оцінена національним правозастосувачем без урахування градації жорстокого поводження і покарання за ст. 3 Конвенції, що становить порушення стандартів цієї статті. Наприклад, у рішенні від 21.04.2011 по справі «Kontrova v. Slovakia» зазначено, що чоловік здійснив напад

та побив електричним кабелем дружину (§ 8) [5]. Самостійну оцінку тому, наскільки адекватно правоохоронці кваліфікували це діяння, ЄСПЛ не надав, а розглянув згаданий епізод у розвитку подальших подій. Так, порада офіцера поліції змінити медичний висновок для уникнення відповідальності чоловіком призвели до подальших погроз чоловіка вбити дружину і вбивства чоловіком себе та двох своїх дітей. Ці події були розглянуті ЄСПЛ у контексті порушення ст. 2 Конвенції (§§ 10, 11, 53 – 55) [5]. В аспекті ж катування згадане рішення становить інтерес через побиття електричним кабелем. Нагадаємо, застосування електроструму ЄСПЛ завжди вважає фактом на користь найжорстокішого виду поведінки і покарання (§ 157 рішення ЄСПЛ від 21.04.2011 по справі «Nechiporuk v. Ukraine» [8], § 64 рішення ЄСПЛ від 15.05.2012 по справі «Grigoryev v. Ukraine» [2] та ін.).

Вочевидь, в матеріальному аспекті, залежно від варіативності реалізації кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством, останні можуть становити як катування, так і нелюдське поведінка чи покарання або поведінка чи покарання, що принижує гідність. Вважаємо, що правозастосовча оцінка кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насиль-

ством, крізь призму градації жорстокого поведінка за ст. 3 Конвенції може сприяти якнайкращому розумінню суспільної небезпечності вчиненого та обумовлювати правильність кваліфікації діяння відповідно до положень національного законодавства.

Висновок. Кримінальні правопорушення, пов'язані із домашнім насильством, можуть становити найжорстокішу форму поведінка і покарання, що заборонена ст. 3 Конвенції (катування). У такому разі на національному рівні, ураховуючи обов'язкові ознаки складів кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 126¹, 127 КК України, та законодавчу оцінку ступеня суспільної небезпечності цих діянь, кримінальне правопорушення катівника, що пов'язане із домашнім насильством, кваліфікується або за сукупністю цих кримінальних правопорушень, або за ст. 127 КК України із урахуванням призначенні покарання п. 6 та (або) п. 6¹ ч. 1 ст. 67 КК України. Наведене правило кваліфікації є основним. Специфіка, яка може виникнути у зв'язку із умисним заподіянням за наведених обставин тяжкого тілесного ушкодження або вчинення при цьому згвалтування чи сексуального насильства, тощо, буде змінювати формулу кваліфікації.

ЛІТЕРАТУРА

1. A. v. Croatia : рішення ЄСПЛ від 14.10.2010. HUDOC. *European Court of Human Rights* : веб-сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-101152%22%5D%7D> (дата звернення: 23.10.2022).
2. Grigoryev v. Ukraine : рішення ЄСПЛ від 15.05.2012. HUDOC. *European Court of Human Rights* : веб-сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-110900%22%5D%7D> (дата звернення: 23.10.2022).
3. Eremia v. The Republic of Moldova : рішення ЄСПЛ від 28.05.2013. HUDOC. *European Court of Human Rights* : веб-сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-119968%22%5D%7D> (дата звернення: 23.10.2022).
4. E.S. and others v. Slovakia : рішення ЄСПЛ від 15.09.2009. HUDOC. *European Court of Human Rights* : веб-сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-93955%22%5D%7D> (дата звернення: 23.10.2022).
5. Kontrova v. Slovakia : рішення ЄСПЛ від 31.07.2007. HUDOC. *European Court of Human Rights* : веб-сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-80696%22%5D%7D> (дата звернення: 23.10.2022).
6. Mudric v. The Republic of Moldova : рішення ЄСПЛ від 16.07.2013. HUDOC. *European Court of Human Rights* : веб-сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-122375%22%5D%7D> (дата звернення: 23.10.2022).
7. Munteanu v. The Republic of Moldova : рішення ЄСПЛ від 26.05.2020. HUDOC. *European Court of Human Rights* : веб-сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-202554%22%5D%7D> (дата звернення: 23.10.2022).
8. Nechiporuk v. Ukraine : рішення ЄСПЛ від 21.04.2011. HUDOC. *European Court of Human Rights* : веб-сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-104613%22%5D%7D> (дата звернення: 23.10.2022).
9. T.M. and C.M. v. The Republic of Moldova : рішення ЄСПЛ від 28.01.2014. HUDOC. *European Court of Human Rights* : веб-сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-140240%22%5D%7D> (дата звернення: 23.10.2022).
10. Постанова Верховного Суду від 12 лютого 2020 р. по справі 453/225/19 : *Єдиний державний реєстр судових рішень* : веб-сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87602679> (дата звернення: 23.10.2022).
11. Постанова Верховного Суду від 17 червня 2021 р. по справі 717/764/20 : *Єдиний державний реєстр судових рішень* : веб-сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97829094> (дата звернення: 23.10.2022).
12. Постанова Верховного Суду від 21 грудня 2021 р. по справі 236/2450/20 : *Єдиний державний реєстр судових рішень* : веб-сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102342476> (дата звернення: 23.10.2022).
13. Постанова Верховного Суду від 14 червня 2022 р. по справі 585/3184/20 : *Єдиний державний реєстр судових рішень* : веб-сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105301745> (дата звернення: 23.10.2022).
14. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами : Закон України № 2227-VIII від 06.12.2017. *Офіційний вебпортал парламенту України* : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 23.10.2022).
15. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України № 2229-VIII від 07.12.2017. *Офіційний вебпортал парламенту України* : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 23.10.2022).
16. Таволжанська Ю.С. Згвалтування як різновид інших насильницьких дій у складі катування: європейсько-правовий вимір. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 7. С. 338 – 340.
17. Таволжанська Ю.С. Сексуальна атака із пенетрацією як форма катування: кримінально-правова заборона у світлі практики ЄСПЛ. *Електронне наукове видання «Порівняльно-аналітичне право»*. 2020. № 4. С. 644 – 650.
18. Ухвала Апеляційного суду Хмельницької області від 29.05.2015 по справі 686/23492/14-к : *Єдиний державний реєстр судових рішень* : веб-сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/44597219> (дата звернення: 23.10.2022).